

כיבוס בעור

א. זבחים צג ב, צד א-ב

אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס

אחד הבגד ואחד השק כו' למימרא דעור בר כיבוס הוא ורמינהו היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט היתה (על) של עור נותן עליה מים עד שתכלה אמר אביי לא קשיא הא רבנן הא אחרים דתניא הבגד והשק מכבסו הכלי והעור מגררו אחרים אומרים הבגד והשק והעור מכבסו והכלי מגררו כמאן אזלא הא דאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיין הוה קאימנא קמיה דרב ושכשיכי ליה מסאניה במיא כמאן כרבנן אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עור לאו בר כיבוס הוא והכתיב והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס אלא אמר רבא קרא ומתניתין ברכין כי פליגי בקשין והאמר רב חייא זימנין סגיין הוה קאימנא קמיה דרב ושכשיכי ליה מסאניה במיא בקשין וכרבנן הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי ניקו נימא ליה לקרא דכי כתיבן ברכין כתיבן מי לא עסקינן בכלי אכסלגיא הבאים ממדינת הים וקאמר רחמנא ניבעי כיבוס אלא אמר רבא צרעת כיון דמגופיה קא פרחא מחלחלא ליה ומשוי לה רך אמר רבא אי קשיא לי הא קשיא לי כרים וכסתות דרכין נינהו ותנן היתה של עור נותן עליה מים עד שתכלה אלא אמר רבא כל כיבוס דלית ליה כיסכוס לא שמיא כיבוס והא דאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיין הוה קאימנא קמיה דרב ושכשיכי ליה מסאניה במיא שכשוך אין אבל כבוס לא אי ברכין וכדברי הכל אי בקשין וכאחרים אי הכי בגד נמי בגד שרייתו זהו כיבוס...

ב. רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה יא

המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב, והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב, שהסחיטה מצרכי כיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבשול, ואין סחיטה בשער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו.

ג. נשמת אדם כלל כב סעיף ד

כתב הרמב"ם בפ"ט ואין סחיטה בשער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו, משמע דאין חילוק בין רכין לקשין. ובפרק כ"ב כתב מנעל וסנדל שנתלכלך בטיט מותר לשכשכו במים אבל לכבסו אסור עכ"ל, וכ"כ בש"ע סי' ש"ב סעיף ט'. וצ"ע שהרי בזבחים צ"ד איתא להדיא דדוקא בעורות רכין שייך כיבוס אבל בקשין לא שייך כיבוס, וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' מעשה קרבנות, ומסקינן התם דאע"ג דשייך כיבוס ברכין מ"מ לא אמרינן שרייתו זהו כיבוס,

וא"כ היה לו לרמב"ם להזכיר חילוק זה בהל' שבת דדוקא ברכין אסור שהרי בהדיא איתא שם דבקשין אפילו כיבוס מותר ע"ש, ואף אם נדחוק ונאמר דהרמב"ם סמך על מה שפסק בהל' מעשה קרבנות וסתם מנעל וסנדל הם רכים, מ"מ צ"ע כיון דהסחיטה הוא מצרכי כיבוס ולכן הסוחט בגד חייב כדפסק הרמב"ם, וא"כ כיון דברכים שייך כיבוס מנ"ל לרמב"ם דאין סחיטה בעורות, וכל נושאי כליו לא הראו מראה מקום. ואין לומר דיצא לו מהא דנותנין מים על של עור וכמש"כ המגיד משנה, דמזה אין מוכח דאין סחיטה. ואין לומר דאל"כ קשה למה לא נגזור שמא יסחוט כדגזרינן בעלמא, א"כ קשה מנ"ל לרבא שם בזבחים למידק ממתני' דהיתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט אבל מים אסור, ומזה הוכיח דשרייתו זהו כיבוסו מנ"ל הא דילמא לעולם לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו וטעמא דאסור ליתן מים הוא שמא יסחוט, וע"כ צ"ל דאין דרך כר וכסת לסחוט, ומזה דייק רבא דטעמא משום שרייתו זהו כיבוסו, א"כ עדיין הקושיא על הרמב"ם מנ"ל דאין סחיטה בעורות רכים. ועוד צ"ע דלמה לא הזכיר הרמב"ם דין זה דשריית הבגד זהו כיבוסו, ואף שהזכיר דין זה בפרק כ"ב כר או כסת שהיה עליו טינוף מקנחו ואם היה של עור נותנין עליו מים כו' משמע אבל בשל בגד אסור ליתן מים, מ"מ צ"ע למה כתב דין זה רק במשמעות ולא כתב רק בפרק כ"ב שהוא פרק שהזכיר כל הדברים שאסורים משום שבות, ולמה לא כתב דין זה בפ"ט ששם כתב כל מה שחייב עליו

ד. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן קנז

(ב) הנה הרמב"ם (בפרק ט' מהלכות שבת) לא ביאר שיתחייב בעור משום ליבון. רק בפרק כ"ב [היי"ח] ביאר דעור שהי' עליו לשלשת נותן עליו מים אבל אסור לשפשף. אבל אין מזה רא"י שיתחייב חטאת. ובפ"ט [היי"א] כתב ואין סחיטה בשער והוא הדין לעור שאין חייבין על סחיטתו. ולא ביאר אם חייבין על כיבוסו. והנה מקור דין זה דאין חייבין על סחיטתו לא ביארו נושאי כליו. ולעניות דעתי נראה שיצא לו מהא דאיתא ריש פרק במה טומנין [מח ע"א]. והעתיקו הרמב"ם פרק כ"ב הלכה ט"ו. דאין מכסין חבית של מים בבגד שאין מוכן לה גזירה שמא יסחוט. וכן בכמה מקומות הביאום התוס' שבת (דף קי"א ע"א) בדיבור המתחיל האי מסוכריא עיין שם. אם כן קשה עור שהי' עליו לשלשת איך נותן עליו מים נגזור שמא יסחוט. על כן הוכיח הרמב"ם מכאן דאין חיוב סחיטה בעור:

(ד) והנה מצד הסברא נראה לי לפי מה שמדמה הרמב"ם עור לשער. ובהא דאין סחיטה בשער פרש"י בשבת (דף קכ"ח ע"ב) משום שהשער קשה ואינו בולע. משמע דעור נמי לא בלע. ואם כן גם חיוב כיבוס אין בו מטעם זה. דאין כיבוס אלא במוציא לכלוך שמובלע בתוכו. וכמו שכתב בלבוש סימן ש"ב [סעי' א'] וזה לשונו אבל להסיר הנוצות מן הבגד בשבת מותר שאין זה דומה לליבון שאין הנוצות תחובין בתוכו כמו המים והעפר ע"כ. וכן משמע בריב"א שהביא הבית יוסף סימן ש"ב וזה לשונו ולא לצחצוח וכיבוס. וצחצוח היינו להוציא הבלוע. ועיין ברש"י מגלת אסתר [פ"ב ג'] בפסוק ונתון תמרוקיהן. וכן משמע לי מדמותר הדחת כלים בשבת ואין בהם משום ליבון. ואין לומר משום דבמשכן לא הי' ליבון כי אם במיני בגדים. שהרי כל המלאכות מחורש עד האופה הי' רק בסמנין. ומכל מקום חייב בכל הדברים. אלא ודאי משום שליבון שהי' במשכן בבגדים אינו דומה להדחת כלים. דבבגדים מוציא הלכלוך מתוכם. מה שאין כן בהדחת כלים. [ואף דאפילו בהגעלת כלים בשבת לית בהו איסור ליבון. לא קשיא כדבעינן למימר לקמן] וכיון דעור אינו בולע אין בו חיוב ליבון:

ה. שולחן ערוך אורח חיים סימן שב סע' ט

מותר ליתן מים ע"ג מנעל לשכשכו; אבל לכבסו, דהיינו שמשפשף צדו זה על זה, אסור.

ו. ביאור הלכה סימן שב ד"ה אבל לכבסו

צ"ע דמהרי"ף והרא"ש והרמב"ם משמע דכיבוס בלא שפשוף ג"כ אסור דהרי"ף בפרק תולין לא הביא כלל מימרא דרבא כל כיבוס דלית בה כסכוס לא שמיא כיבוס והעתיק סתמא אידך מימרא דרבא הנזכר שם בסוף הסוגיא דכיבוס במנעל אסור וכן הרא"ש ומשמע דכל כיבוס אסור אף בלא שפשוף. וכן הרמב"ם בפכ"א לא הזכיר כלל שלא יהא כ"א בכסכוס כ"א סתם וכתב דמנעל אסור לכבסו. אמנם דבריהם צריך ביאור דהא מסוגיא דזבחים לכאורה משמע בהדיא דכיבוס בלא כסכוס לאו כלום הוא ולא מצינו שחזר רבא מזה. והנלע"ד בזה דהנה דעת הרמב"ם מלבד זה צריך ביאור דהנה בסוגיא דזבחים שם משמע דבעור קשה אי בר כיבוס הוא תלוי במחלוקת רבנן ואחרים והרמב"ם פסק שם בהלכות מעשה הקרבנות כרבנן דקשין לאו בר כיבוס הוא ובעי גרידא בדם חטאת וכאן בהלכות שבת סתם דבריו ומשמע דאין חילוק בין רכין וקשין וכבר עמד בזה הלח"מ ועוד משמע בהדיא מדבריו דאף בקשין יש בו איסור כיבוס דכתב מנעל וסנדל וסנדל קשה הוא כפי' רש"י בריש פרק מצות חליצה וא"כ הרמב"ם סותר לדברי עצמו ע"כ נראה לי ביאור הדברים

הוא כך דהנה הרמב"ם הביא דין זה דכיבוס במנעל אסור בפכ"א בין השבותים ומשמע דסובר דהוא איסור דרבנן ומפרש דמימרא דרבא כל כיבוס דלית בה כסכוס לא שמיא כיבוס לפי המסקנא היינו לענין כיבוס דאורייתא כמו בדם חטאת שם אבל מדרבנן אסור אף בלא כסכוס ויצא לו זה מהא דמביא הגמרא שם בסוף הסוגיא דרש רבא מותר לכבס מנעל בשבת אמר ליה רב פפא והא אמר רב חייא בר אשי זמנין סגיין הוי קאימנא קמיה דרב ושכשכי ליה מסאני במיא שכשוך אין כיבוס לא [כן הוא בגרסתנו וכן הוא ברי"ף ורא"ש וכן משמע מפשטיות הסוגיא] הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ברם כך אמרו שכשוך מותר כיבוס אסור ומלשון זה משמע דסתם כיבוס אסור אף בלא כסכוס וגם רבא דס"ד להתיר לכתחלה ע"כ היינו בלא כסכוס דבכסכוס אין סברא להתיר דסתם מנעל הוא בין רך ובין קשה וכמו שנבאר להלן וברך בודאי אין סברא להתיר כסכוס לכו"ע ורבא היה אזיל לטעמיה דאמר לעיל דכבוס בלא כסכוס לאו כלום הוא וסבר דמותר לגמרי וכמו דאמר שם מעיקרא שכשוך אין כסכוס לא ומשמע דאינו אסור אלא בכסכוס ואמר לו ר"פ דהא חזינן דרב לא התיר כ"א שכשוך בעלמא שאינו נוגע ידיו כלל לכבס וכדאיתא במשנה נותן עליו מים עד שתכלה אבל כבוס בידיים משמע דאסור עכ"פ מדרבנן אף בלא כסכוס ע"ז השיב רבא דברים שאמרתי טעות הן בידי ואינו מותר כ"א שכשוך בעלמא אבל כבוס אסור עכ"פ מדרבנן ולפ"ז אתי שפיר דהרי"ף הביא מימרא זו לבד ולא הביא המימרא לענין כסכוס דאיסור דרבנן יש אף בלא כסכוס וכידוע דאינו חושש הרי"ף להביא החיובים וכן לא הביא לחלק בין עור רך וקשה דלענין איסור דרבנן אין חילוק וכמו דמשמע מדברי רבא ור"פ דלא חלקו בזה וגם דאל"ה הוי ליה לרבא לאוקים מימרא דידיה בקשין ולא לומר טעות הן בידי ולכן כתב הרמב"ם ג"כ דאפילו סנדל שהוא קשה שכשוך מותר וכבוס אסור מדרבנן וכן הרא"ש והטור סתמו וכתבו דכבוס אסור ומשמע סתם כבוס אפילו בלי שפשוף וכן לא חלקו בין רך וקשה והיינו כדברינו דאיסור דרבנן יש אפילו בקשה... ודע דכל זה לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור אבל דעת רש"י והר"ן בפרק נוטל דף קמ"ב ע"ב ד"ה נותן משמע דבקשין אפילו איסור דרבנן ליכא ומ"מ למעשה נראה שאין להקל אפילו בקשין כי כל הראשונים הנ"ל סתמו לאיסור ולא חלקו בזה ועוד דדעת השאלות בפרשת מצורע סימן קפ"ח דיש איסור כביסה מה"ת בקשין כמו ברכין כי הוא פוסק כאחרים: